

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Přechod k demokracii ve Španělsku a jeho
reflexe v Baskicku.**

Veronika Konečná

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákravský

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Mé poděkování patří PhDr. Jiřímu Zákravskému za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	POSTAVENÍ BASKICKA VE ŠPANĚLSKU OD MONARCHIE PO DEMOKRACII.....	9
	2.1 Baskický národ a filozofie Sabina Arany	9
	2.2 Primo de Rivera.....	10
	2.3 Období druhé republiky a vznik Lidové fronty	12
	2.4 Občanská válka 1936-1939.....	15
	2.5 Francova diktatura a utlačování Baskického národa	17
	2.6 Nový baskický nacionalismus	20
3	PŘECHOD K DEMOKRACII A JEHO REFLEXE V BASKICKU	23
	3.1 Teoretické vymezení přechodu.....	23
	3.2 Změna představitele státu.....	23
	3.3 Zákon o politické reformě a legalizace politických stran.....	25
	3.4 Svobodnými volbami do náruče demokracie.....	31
	3.5 Proces formulace autonomních společenství v rámci nové ústavy	33
	3.6 Regionální uspořádání a vznik autonomních společenství ...	36
	3.7 Působení ETA od začátku demokracie	38

4 ZÁVĚR	41
5 ZDROJE	43
6 RESUMÉ	46

1 ÚVOD

Na severu Iberského poloostrova, mezi Atlantikem a Pyrenejemi, se rozprostírá domovina jednoho z nejstarších národů na světě, Basků. Tento lid oplývá bohatou historií, kulturou a především hrdostí. Charakteristickým znakem zůstává zvláštní jazyk, jehož kořeny jsou sporné a je největší pýchou Basků. Navzdory vysokému stáří tento národ nikdy za celou dobu své existence netvořil jeden celistvý, samostatný stát. V současné době je formován v rámci transhraničního regionu mezi Španělskem a Francií. Skládá se ze sedmi provincií. Na jihu Francie se nachází provincie Baja Navarra, Labort a Sola. Ve Španělsku jsou Baskové dokonce rozděleni do dvou regionů. Prvním je Autonomní společenství Navarra. Druhým je Autonomní společenství Baskicko, zahrnující tři provincie - Álavu, Vizcayu a Guipúzcou. Od konce 19. století a v celém průběhu 20. se národy napříč kontinenty snažily o naplnění své národní identity v rámci politické jednotky, v nejideálnějším případě státu. Nebylo tomu jinak ani u Basků. Realizace jejich snu se komplikovala střídáním režimů ve Španělsku a samotnou nejednotností uvnitř národa. Výsledkem je sice získání určité formy autonomie, etnikum však zůstává rozděleno jak mezi státy, tak uvnitř nich. Otázka sebeurčení Basků je v současnosti atraktivním tématem na mezinárodní scéně. Kvůli násilné dimenzi nacionalismu, realizované v rámci teroristického hnutí ETA, se objevuje tato problematika ve světových médiích a vryla se do podvědomí lidí na celé zeměkouli. I z tohoto důvodu se stalo Baskicko atraktivní pro výzkumnou činnost politologů a předmětem této bakalářské práce.

Gellner vytvořil princip, ve kterém tvrdí, že politická a národní jednotka by měly být shodné. Záměrem každého národa a hnací silou nacionalismu je tedy vytvoření samostatného státu, kde bude žít jeden lid, který si určí vlastní pravidla a bude dohlížet na jejich dodržování. Baskové, kterým po staletí vládne a často je i utlačuje jiné etnikum, představují příkladné bojovníky za uskutečnění tohoto principu. Za cíl této práce jsem si určila zkoumat postavení Basků v rámci přechodu k demokracii ve Španělsku ve druhé polovině dvacátého století, zobrazit

reakci Basků na tento proces a především analyzovat do jaké míry byl naplněn princip Ernesta Gellnera (Gellner 2003: 403-407).

Ve své bakalářské práci s názvem *Přechod k demokracii ve Španělsku a jeho reflexe v Baskicku* využívám kvalitativní metody. Jako metodologický koncept jsem si vybrala jednopřípadovou studii, kterou popsal Michal Kořan v kolektivní publikaci Petra Druláka *Jak zkoumat politiku* (Kořan 2008: 29-61).

Celková práce je rozdělená do dvou hlavních kapitol. První pojednává o původu baskického nacionalismu na konci devatenáctého století a přelévá se do doby první diktatury ve století dvacátém. Dále popisuje boj za uznání určité formy autonomie během druhé republiky. Událostmi občanské války se kapitola posune do období Frankovy diktatury. V rámci ní uvidíme utlačované Basky a formování nového nacionalismu. Druhá, delší část práce nás provede procesem demokratizace od Frankovi smrti po krátký pohled na vznik Autonomních společenství (*Comunidades Autónomas – CA*). Neopomenou zmínit amnestii, první demokratické volby ani tvorbu ústavy. Místo v popisu transformace poskytnu i dvou významným osobnostem, vládcí Juanu Karlosovi I. a předsedovi vlády Adolfo Suárezovi. Všechny události budou reflektovány baskickou optikou a nastíníme také téma násilného projevu nacionalismu prostřednictvím organizace ETA.

Mám-li popsat detailnější strukturu bakalářské práce, začnu tedy od první kapitoly týkající se samotného původu baskického národu. Hovořím zde o politické změně ve španělské monarchii, představuji otce moderního baskického nacionalismu Sabino Aranu a vznik první národní politické strany.

Volně pokračuji vojenským převratem Primo de Rivery na začátku dvacátých let. Popisuji zde především pokus získání jistých samosprávných privilegií a povahu samotného režimu. Další částí se dostávám do vyhlášení republiky. Analyzuji zde cestu již vyspělejšího baskického nacionalismu v čele s José Antoniem Aguirrem za získání

autonomie. Její krátké naplnění bylo však podmíněno začátkem občanské války, kterou se zabývám v další části. Kapitulu uzavírá nedemokratické období Francovi diktatury. Zaměřuji se zde na vykreslení potlačování národních projevů Basků a jejich perzekvování. Dále charakterizuji formu nového nacionalismu v rámci etablování radikálního uskupení ETA. Zmiňuji veřejné mínění a především cítění v této složité době.

Druhá kapitola věnující se samotné transformaci začíná teoretickým vymezením procesu předními politology. Následuje deskripce závěrečné fáze Frankova režimu, nastoupení premiéra Ariase Navarry, vznik Platformy demokratické konvergence.

V další části již popisuji samotný začátek přechodu k demokracii a to především nástup krále Juana Carlose na španělský trůn. Popisuji podmínky, do kterých nastoupil a atmosféru velkého očekávání. Zmiňuji zde také první projev, kterým dal Juan Carlos najevo své sympatie s nacionalisty.

Třetí kapitolka se zaměřuje na jmenování Adolfa Súareze. Hovořím zde o jeho schopnosti vyjednat cokoliv. Poté zmiňuji zákon o politické reformě, kterým se mění institucionální podoba země z diktatury na demokracii. Věnuji se také delší dobu problematice procesu legalizace komunistické strany a poté podrobně analyzuji nově vzniklé politické strany.

Navazuji na první svobodné volby ve Španělsku. Zde se soustředím především na výsledky v Baskicku a reviduji původní i nově vzniklé strany. Pozvolna se dostávám k procesu vzniku ústavy a vytváření konceptu autonomního společenství. Poté navážu popisem autonomního konceptu. Blíže prozkoumám Autonomní společenství Baskicko. Poslední zastávkou bude proměna vnímání teroristické skupiny ETA od začátku demokracie.

V závěru shrnu popsanou problematiku a především si zodpovím výzkumnou otázku. Popíšu, jak moc se baskický nacionalismus promítl do politické jednotky.

Použité zdroje tvoří především knihy. Z autorů zabývajících se teoretickými koncepty mi byla nejvíce nápomocna kniha Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce *O přechodech k demokracii* a samozřejmě také publikace Ernesta Gellnera. Co se týče obecných historických událostí, posloužily mi i zdroje psané v češtině. Nejvíce mi posloužilo výstižné dílo Jiřího Chalupy s názvem *Jak umírá diktatura*.

Vzhledem ke zvolenému tématu je přeci jenom většina relevantních zdrojů v jazyce anglickém a španělském. Odborných publikací zkoumající baskický národ a nacionalismus je překvapivě velké množství. Plodnými autory jsou především vědci z univerzity v Renu, kteří vydávají v nakladatelství Nevada Univerzity Press. Za nejprínosnější zdroj považuji dílo André Lecourse nesoucí titul *Basque Nationalism and the Spanish State* a také *The Basques, the Franco Years and Beyond* od Roberta Clarka. V anglickém jazyce byli také všechny články z odborných časopisů, všechny na dobré úrovni. Jeden dokonce napsal sám bojovník za baskickou autonomii, o kterém bude v tematických kapitolách zmínka, José Antonio Aguirre. Se španělštinou jsem se potýkala pouze ve třech zdrojích, z nich jeden je kniha o občanské válce od Antony Beevora. Zbylé dva jsou ve formě právních předpisů.

2 POSTAVENÍ BASKICKA VE ŠPANĚLSKU OD MONARCHIE PO DEMOKRACII

2.1 Baskický národ a filozofie Sabina Arany

Baskové platí za jeden z nejstarších národů v Evropě. Vždyť nepřetržitě obývají stejné oblasti, které osídlili podle archeologů již ve čtvrtém tisíciletí před naším letopočtem. Nicméně odkud Baskové do své domoviny přišli, není známo. Na rozdíl od jiných takto starobyklých národů v průběhu dějin odolávali působení vnějších vlivů a míšení kultur. Liší se od obyvatel pyrenejského poloostrova rozdílnou fyziognomií těla a charakteristickým jazykem. Typickým povahovým rysem je podle venkovních pozorovatelů sklon k iracionalitě a zpátečnictví. (Collins 1994: 5-9; MacClancy 1988: 19).

Národ Basků si během staletí udržoval v rámci španělské monarchie určitou dávku autonomie. Dá se říci, že na tu dobu to bylo velice výjimečné. Už José Antonio Aguirre (jedna z nejvýraznějších postav v baskické historii 20. století), se v roce 1945 vyjádřil: „Obklopeni absolutistickými státy si Baskové ve skutečnosti udržovali nejen pokrokové výsady týkající se individuálních svobod, ale i politický režim založený na bezpříkladné sociální rovnosti.“ Samospráva provincií fungovala prostřednictvím *fueros*. Král umožnil Baskům spravovat své území a také se mohli řídit podle vlastního práva. Příkladem je například písemné formulování konstitučního práva v roce 1526, kde jsou formovány základní svobody člověka. Zde také musíme zmínit proslulý Guernický strom (*Gernikako arbola*) v provincii Biscaya, kde panovníci přísahali toleranci místního práva a pod nímž byly vyvěšovány právní zákony. V roce 1839 jim však byla výsadní práva španělskou monarchií odebrána. Tato událost společně s několika dalšími faktory zažehla v Bascích silné národní cítění a dala prostor ke vzniku nacionalismu, jak ho známe ve dnes (Aguirre 1945: *passim*; Lecours 2007: 31).

Na politické scéně se objevil Sabino Arana Goiri se svojí filozofií nacionalismu, která položila základ pro budoucí baskické politiky usilující o svobodu své země. Arana bojující proti útlaku španělské monarchie, nežádal pro Baskicko více kompetencí, ale dokonce úplnou samostatnost. Nacionalismus podložil existencí stejné rasy, symbolů (typická vlajka, hymna) a především originálního jazyka. Arana formuloval neologismus *Eskadij*, který je od té doby používán pro označení mateřské řeči. Příslušnost k národu také podmínil katolickým vyznáním. Významným činem také bylo založení dnes již tradiční Baskické národní strany (*Partido Nacionalista Vasco – PNV*) v roce 1931. Když byl Arana o 4 roky později zvolen zástupcem v regionálním parlamentu, předložil návrh na udělení autonomie regionu, ale bez úspěchu. Po jeho smrti se baskický nacionalismus pomalu rozvíjel v rámci PNV. Mezitím se španělská monarchie ponořila do krize, v zemi probíhaly demonstrace a projevy násilí. Své požadavky vznášely jak socialisté (organizovaní ve straně PSOE), tak anarchisté. Toto prostředí bylo již na začátku dvacátých let politicky neudržitelné (Mess 2003: 8–12; Chalupa 2005: 133–136).

2.2 Primo de Rivera

Situaci v zemi převzala do rukou armáda v čele s Miguelem Primo de Riverou a nastalo období první diktatury ve Španělsku ve 20. století. Znamení, že vojenská síla nabývá moci, přišlo již v roce 1906, kdy byl přijat Zákon o soudních pravomocích. Od té doby byly vojenské tribunály pověřeny řešit (a také trestat) zločiny proti státu a armádě. Jak ukázala praxe, tresty udělované především za účast na protestech a drancování byly neúměrně přísné (Chalupa 2005: 136–138).

Vojenský puč proběhl 13. září 1933. Král Alfons XIII. sice setrval v pozici hlavy státu, ve skutečnosti o všem rozhodoval Rivera. Ten oficiálně zastával funkci prezidenta Vojenského Direktorata. Španělsko zůstalo nadále monarchií, ale institucionální uspořádání se radikálně změnilo. Ústava z roku 1876 byla zrušena, stejně jako existence parlamentu. Aktivita politických stran byla zcela zakázána. Jedinou legální stranou se

stal Vlastenecký svaz, který diktátor založil v roce 1927. Rivera byl velkým fanouškem italského Duce Benita Mussoliniho a sám sebe považoval za jeho španělskou verzi. Vytyčil si za cíl vytvořit ze Španělska moderní, mocný stát. Jako heslo si vybral „Vlast, víra, monarchie“. Rivera uplatňoval tvrdé represe proti anarchistům a radikálům. Nutno podotknout, že jakkoli byl režim nedemokratický, většina obyčejných lidí s ním byla spokojená. Po dlouhé době zavládl v zemi relativní klid a pořádek. Jako silně věřící katolík a představitel pravice odsuzoval celou komunistickou ideologii, stejně jako pozdější diktátor Franco. Riverova přízeň veřejnosti byla z velké části odvozena z ekonomické prosperity, kterou v tu dobu země zažívala. Diktátor samozřejmě ekonomický růst považoval za úspěch své vlády nebo spíše své osobnosti. Po pádu New Yorkské burzy se ukázalo, že růst byl způsoben spíše globálními faktory a Španělsko podobně jako další státy, upadlo do ekonomické krize (Chalupa 1997: 3; Ben-Ami 1977: random).

Primo de Rivera v samém začátku svého režimu učinil krok, kterým vyjádřil podporu regionálního nacionalismu. Diktátor udržoval styky s představiteli katalánské strany Liga Regionalista a aktivně se zajímal o možnou autonomii Baskicka. Pozval si k sobě zástupce jednotlivých baskických provincií a nabídl jim možnost vypracovat vlastní návrh na uspořádání autonomního regionu. Z tohoto projektu byla již zpočátku zcela vynechána Navarra, jejíž obyvatelé souhlasili s tehdejší podobou španělského státu. Konkrétní plán pro vznik jednotného národního regionu byl vypracován politickými lídry z provincie Gipuzkoa. Bohužel se ukázalo, že v této době politicko-nacionalistické cítění Basků nedosahovalo dostatečné intenzity. Biskaiští konzervativci tento návrh nepodpořili a idea jednotného baskického regionu byla nekompromisně smetena ze stolu. Na druhou stranu je nutné zmínit, že i kdyby se baskičtí politici dobrali konsensu, Rivera by jim pravděpodobně autonomní status vůbec neudělil. Velice záhy totiž jakoukoli formu nacionalismu a regionalismu na politické scéně Španělska zakázal. Toto omezení se

paradoxně stalo v historii baskického nacionalismu klíčovým a zažehlo ve starém národě jiskru. Na rozdíl od pozdějšího diktátora Franca, Riverovi šlo pouze o represí politickou, nikoli kulturní. Během osmiletého režimu národní cítění nabralo na síle. Obě zakázané strany PNV a CNV mezi sebou začali spolupracovat, až se nakonec sloučily v jednu. V listopadu roku 1930 pod její taktovkou vznikl dokument, kde je specifikovaná povaha baskického nacionalismu. Důraz je zde kladen především na katolickou víru, region, jazyk a kulturní zvyky. Následuje také několik cílů, které mají být v budoucnu naplněny. Jedná se zejména o udržení identity (vyvarování se vnějších škodlivých vlivů) a vytvoření baskické konfederace, kterou by tvořilo všech sedm historických provincií (Lecours 2007: 63–65).

2.3 Období druhé republiky a vznik Lidové fronty

Ekonomická krize se postupně přelila v krizi politickou. Mocenská pozice Rivery se zdála být neudržitelná. Proto se diktátor rozhodl v lednu roku 1930 své funkce vzdát a uchýlit se do exilu. Do čela nové vlády se postavil generál Berenguera. Následoval poslední zoufalý pokus o udržení monarchie. Činnost politických stran byla povolena, političtí vězni obdrželi amnestii a padl i příslib na vypsání parlamentních voleb. I přes to se napětí v zemi i nadále zvyšovalo a sílily revoluční tendence. Zásadním milníkem se stal "Pakt ze San Sebastiánů" ze 17. srpna 1930. V Republikánském kasinu se setkali představitelé stran a skupin stojící v opozici k monarchii (z velké části se jednalo o zástupce z Katalánska). Proběhla zde diskuze o poměrech v zemi a cílem bylo vytvořit plán na upevnění republikánských sil a svržení království. Výsledkem bylo založení revolučního výboru, který stanovil termín převratu a to na prosinec. Toho dne ovšem došlo pouze k povstání vojáku v Madridu, ale generální stávka vyhlášena nebyla. Na druhou stranu rostlo stávkové hnutí v Andalusii, Astrii a Baskicku. Vláda stanovila na 12. 4. 1931 obecní volby (první po osmi letech). Zde už se revoluční nálada španělského obyvatelstva projevila naplno – socialisté a republikáni obdrželi většinu

volebních hlasů. Region po regionu byla vyhlášována republika, v pořadí již druhá. Prozatímní vládou byl jmenován výše zmíněný revoluční výbor (Neckářová 1986: 25–28).

Pro baskické nacionalisty se tímto objevila nová naděje pro naplnění autonomních ambicí. Aby socialisté a republikáni (z většiny tvořící prozatímní vládu) mohli vyhrát volby, bylo zásadní zajistit si podporu katalánských regionalistů. Za tímto účelem v roce 1930 přislíbili následovat princip autonomních regionů. PNV, v čele s předsedou José Antonio Aguirre, okamžitě začala pracovat na podobě Autonomního statutu. Vyvstal problém, jak si zajistit většinovou podporu v regionu Navarra. PNV zde dosahovala mizivé přízně. Někteří obyvatelé tohoto regionu měli z historických důvodů pocit vlastní individuality, více než té baskické. Ve středověku Navarra představovala až do roku 1512 samostatný stát, zatímco ostatní tři provincie existovaly v rámci Kastilského království. Baskové také tvořili pouze část obyvatelstva navarrského území v období druhé republiky, v některých oblastech jako je například *ribera* se dokonce baskičtina vůbec nepoužívala. Nejideálnější cestou k podpoře Autonomního statutu byla kooperace s Karlisty¹, kteří tvořili politickou většinu v regionu. Naštěstí právě Karlisté bojovali proti silné centralizaci státu a přistoupili na debatu o podobě budoucí autonomie.

První shromáždění se odehrávalo v Pamploně v srpnu roku 1931. Programem bylo představení návrhu, který vypracovala akademie Sociedad de Estudios Vasco a který byl poupraven na shromáždění v Estelle. Dokument představuje baskický stát jako autonomní v rámci španělského státu. Přičemž centrální vláda si přenechá kompetence týkající se zahraniční a měnové politiky, obchodního a trestního práva a armády. Každá z provincií bude samostatná v rámci baskického regionu

---

¹ Karlisté vystupovali proti centralizaci. Usilovali o získání regionálních privilegií, respektování odlišností a dodržování základních svobody. Během 19. století proběhlo několik Karlistických válek (Chalupa 2005: 119).

s možností kdykoliv se oddělit. Nejkontroverznějším bodem se stal tzv. Dodatek z Estelly. Region měl sám regulovat vztahy s církví a dokonce vytvořit vlastní konkordát. Návrh si nakonec získal obrovskou – pouze 15 ze 250 *fueros* se postavily proti. Bohužel v září při národním projednávání podoby republikánské ústavy byl tento status smeten ze stolu právě kvůli náboženskému dodatku. Vláda navíc doporučila vypracovat nový status a záúkolovala tím prorepublikánský dočasný výbor. Mezitím proběhlo v lednu 1932 hlasování o tom, zda chtějí regiony mít formu jednoho baskického regionu či čtyř oddělených. Podporu si získal první návrh. V dubnu 1932 byl konečně připraven nový autonomní status, který měl od toho prvního opravdu daleko. Jedinými oblastmi, které si mohli Baskové sami regulovat, zůstaly ekonomická a sociální politiky. Zásadním se stalo shromáždění za účelem schválení tohoto statutu v červnu v Pamploně. Těsným poměrem zvítězili oponenti. Výsledek ovšem nebyl tak nečekaný, velká část Karlistů podporovala jednotné Baskicko právě kvůli dodatku o samosprávu náboženských záležitostí, další považovali za zradu spolupráci PNV prozatímním výborem (tvořeným převážně socialisty, kteří patřili mezi největší nepřátele Karlistů). Aguirre nemohl tuto „zradu“ Navaře do konce života odpustit. Další rána přišla v roce listopadu 1933, kdy se od návrhu rozhodla odstoupit i provincie Araba. Mohlo za to zdejší růst popularity Karlistů, stejně jako strach z nevýhodné pozice v rámci regionu vedle lépe prosperující Gipuzkoe a Biskaje (Blinkhorn 1974: *passim*).

V období druhé republiky vláda na jednu stranu učinila záslužné liberální kroky, jako bylo udělení hlasovacího práva ženám či svoboda vyznání. Na druhou stranu její striktní odluka od církve byla přece jenom na silně věřící Španěle příliš prudká. V zemi navíc vznikalo nepřeborné množství politických stran a ideových hnutí. Za zmínku stojí vznik fašistické falangy, jejímž zakladatelem nebyl nikdo jiný, než syn bývalého diktátora, José Antonio Primo de Rivera. Tato strana opovrhující demokracií a liberalismem zahrála významnou roli v další historické etapě. V zemi velmi často docházelo ke krvavým střetům mezi odlišně

smýšlejšími vrstvami populace. V únoru 1936 vypsal prezident Niceto Alcalá Zamora nové volby. Jejich vítězem se stala Lidová fronta. Jednalo se o levicovou koalici, mezi jejíž členy patřili komunisté, socialisté, levicí liberálové, anarchisté a trockisté. Velmi těsně porazili pravicový Národní blok. Jejich porážka byla velice hořká, jednalo se o rozdíl pouze jednoho procenta. Když byl navíc toho roku v létě zavražděn předseda Národního bloku José Calvo Sotela, pravice se rozhodla převzít situaci do svých rukou (Chalupa 2005: 143–148).

2.4 Občanská válka 1936-1939

Generálové rozmístění na různých místech napříč Španělskem pečlivě zosnovali plán na převrat. Genrál Francisco Franco se přesunul ze svého působiště na Kanárských ostrovech na sever Afriky do provincie Španělské Maroko. Odtud společně s podporou Falangy 17. června 1936 obsadil během jednoho dne klíčové pozice v Ceutě a Mellile. Již během druhého dne se vzbouřenecké jednotky přelily na Pyrenejský poloostrov. Navzdory tomu, že vojenský převrat nebyl okamžitě úspěšný, revolucionáři se během 48 hodiny zmocnili značné části španělského území. Zapříčinila to i vláda Lidové strany, která se držela zásad republikánské ústavy a odmítla vydat zbraně do rukou socialistických dělníků. Prezident Kortesů Diego Martínez Barrio se pokusil o diplomatické jednání s generály. Ti mu však dali jasně najevo, že přistoupením na určitou formu dohody by zradili své ideály. A tak se rozpoutala krvavá občanská válka (Beevor 2005: 35–39).

Baskům byl 1. října 1936 výměnou za příslib podpory republikánské Lidové fronty konečně oficiálně přidělen autonomní status (týkal se pouze dvou regionů – Gipuzkoy a Viskaiy. O šest dní později proběhlo jednohlasně jmenování Agguira do funkce *lehendakari*². Aguirre složil slib věrnosti pod proslulým dubem v Guernice, kde v průběhu celé historie přísahali králové věrnost a ochranu baskických *fueros*. Téměř okamžitě

---

² Jedná se o funkci prezidenta samosprávné baskické jednotky.

zbrusu nová Autonomní vláda vypracovala politické programy v oblasti daňové politiky, vzdělání, kultury a rozpočtu. Poprvé v dějinách se používala baskičtina pro tvorbu úředních dokumentů³. Existence této vlády představuje první významný milník pro naplnění baskické identity v rámci politické jednotky. Kvůli nepřízni doby skončila její působnost již po devíti měsících (Kurlansky 1999: 189–190).

Navarra sloužila jako sídlo jednoho z předních pravicových generálů Emilia Moly. Již 19. června zde vyhlásil výjimečný stav a dočkal se vysoké podpory. Do hlavního města provincie se sjížděli Karlisté a přidávali se a stranu revolucionářů. Ještě téhož dne počet dobrovolníků dosáhl 8 tisíc mužů. Ve stejnou dobu byla dobyta i Vitorie v Arabě. Obyvatelé ve zbývajících dvou baskických regionech se postavili revolucionářům na odpor. Byly shromážděny oddíly dělníků například z řad Národní konfederace práce a postavily se k obraně baskických měst. Autonomní vláda konstituovaná na podzim se oficiálně přidala na stranu republikánů (Beevor 2005: 40–41).

Španělsko se během občanské války ponořilo do potoků krve. Během tří let padlo na půl milionů obětí. Navíc země posloužila jako pokusný králík pro světové velmoci pro vyzkoušení nových zbraní, později používaných během druhé světové války. Hitlerovo Německo aktivně podporovalo pravicové revolucionáře, poskytlo na dvacet tisíc mužů a společně s Itálií leteckou podporu. Naopak Stalin se přidal na stranu republiky, která byla z počátku konfliktu posílena Interbrigádou. Jednalo se o dobrovolníky z více než 60 zemí celého světa. Většina z nich však byla stažena ze země po vzniku Výboru pro nevměšování⁴. Válka se neřídila žádnými pravidly. Revolucionáři prováděli krvavé čistky. Terči se stala místní inteligence (lékaři, učitelé, umělci), komunisté, anarchisté a

---

³ Již v roce 1918 byla založena Baskická Jazyková Akademie (Bacque Academy Of Language), která pracovala na podobě jednotné baskičtiny (Euzkadi) unifikací osmi dialektů.

⁴ Výbor pro nevměšování (Comité de No Intervención) vytvořily západní země, které uplatňovali politiku appeasementu.

v podstatě každý, kdo neuznával Francovu autoritu. Navíc jeho oddíly pustošily vesnice a lynčování obyvatelstva (Chalupa 2005: 149–151).

Baskicko pocítilo intenzitu Německých vojenských prostředků během bombardování měst Durangy a Guerniky. Nečekané nálety německých Luftwafe zapříčinily smrt přes tisíc civilistům a zanechaly za sebou pouze trosky. Ikonický dub v Guernice jako zázrakem vyváznul bez sebemenšího poškození. Generál Franco se odmítl přiznat za bombardování jakoukoliv zodpovědnost. Během dubna 1937 generál Mola z Navarry rozkázal rozpoutání operace s cílem dobýt Gipuzké Bilbao. Baskové vytvořili kolem města tzv. Železný prstenec. Obránci udrželi své pozice až do dubna, kdy se Bilbao padlo do rukou fašistů. Po srpnovém dobytí Santanderu se muselo Baskicko na dlouhé roky podrobit novému vůdci (Clark 1979: 70; Heiberg 1989: 88–89).

Generál Franco, který již v roce 1936 pyšnil přízviskem *caudillo* (vůdce), postupně tmelil své přívržence. Založil stranu Národní hnutí (Movimiento Nacional) v roce 1937 a o rok později byla konstituována první vláda povstalců v Burgosu. Narozdíl od republikánů, revolucionáři fungovali organizovaně a pod tvrdou disciplínou. Republikánská vláda bojovala hned proti několika frakcím. Za prvé trestala kruté chování vojáků z vlastních řad. Dále potlačovala anarchisty, pro které byl chaos těchto dní vytouženým stavem. Museli také řešit ideologické konflikty, které se proměnily v krvavé lázně například v květnu 1937 v Barceloně. Pod tíhou těchto faktorů se nakonec republika rozpadla, většina jejích zastánců odešla do exilu a ostatní pocítili krutost začínající diktatury (Chalupa 2005: 149–154).

2.5 Francova diktatura a utlačování Baskického národa

Republika oficiálně prohrála svůj boj 7. září 1939. V tuto dobu již existoval institucionální základ pro diktaturu. Již v roce 1936 byl Franco jmenován šéfem státu a generalissimem vojenských jednotek. Jak již je zmíněno v předchozí kapitole byla zformována jediná povolená politická

strana *Movimiento* a v březnu 1938 byla vydán Pracovní kodex (*Fuero del Trabajo*). Zde byla zabudována pracovní legislativa, pracovní instituty, minimální mzdy další ze široké škály sociálních reforem. Represivní Zákon o politické odpovědnosti (*Ley de Responsabilidades Políticas*) z února 1939 postavil do ilegality příznivce komunistické ideologie a členy z řádu Svobodných zednářů. V praxi do nemilosti padli všichni, kteří stáli na straně republiky. Španělsko se nacházelo ve zbídačeném stavu a ekonomicky vzpamatovalo se až během padesátých let. Během Druhé světové války se Franco hrdě přidal na stranu Osy, ale po osobním setkání s Hitlerem došlo k usnesení nevyužít španělské vojenské aktivity. Po vítězství Dohody padlo Španělsko v roce 1945 do izolace, kterou potvrdila OSN. Když Spojené státy americké začali praktikovat politiku zadržování komunismu, stal se Franco se stejným protilevičáckým smýšlením výhodným spojencem i přes represivní povahu jeho režimu (Ubieto Artera 1999: 1178–1184).

Okamžitě po obsazení Baskických regionů a pádu Autonomní vlády v roce 1937 následovalo uvěznění představitelů PNV. Během soudů za ozbrojené povstání byly převážně vyřčeny tresty smrti a odnětí svobody na 30 let, které si vězni odpykávali ve věznicích s příšernými životními podmínkami. Události této doby zakořenili v Bascích opravdový odpor proti fašistickému režimu. I v žalářích demonstrovali nezlomeného národního ducha a organizovali oslavy typických baskických svátků. V předvečer konce občanské války dosahovalo číslo baskických emigrantů na 150 000. Většina z nich našla první útočiště v baskických provinciích na jihu Francie, odkud se přesouvali především do Velké Británie, Belgie a Latinské Ameriky. Ve čtyřicátých letech vzniklo Hnutí odporu (*Junta de Resistencia*), které organizovalo boj proti fašistům v okupované domovině. Silnou část tohoto uskupení zastávaly baskické ženy (Clark 1979: 83–87).

Prezident Aguirre etabloval baskickou prozatímní vládu v exilu v Paříži. Jejím primárním cílem se stala humanitární pomoc emigrantům, hledajícím nový domov. Když Francie padla do rukou nacistů, Aguirre

odcestoval do Belgie. Zde ale začal být pronásledován Němci a téměř rok byl nezvěstný. Mezitím bývalý ministr PNV během období druhé španělské republiky Manuel de Irujo konstituoval v roce 1941 Baskickou národní radu (*Basque National Council*) v Londýně. Když se Aguirre znovu objevil, vláda byla přesunuta do New Yorku. Optimistické nadšení Basků způsobené porážkou fašismu v roce 1945 bylo prudce zmraženo vypuknutím studené války. Pro západní mocnosti byla atraktivnější Frankova nenávisť vůči komunismu a Baskové zůstali na svojí cestě za nezávislým státem opět sami. José Antonio Aguirre aktivně připomínal baskickou otázku na mezinárodní scéně až do své smrti v roce 1960 (Mees 2003: 21–25).

Vůdcovo heslo *España, una, libre y grande* (Španělsko, sjednocené svobodné a velké), napovídá, že možnost jakékoliv decentralizace státu a delegování pravomocí regionům nepřicházelo v úvahu. Franco toužil vytvořit říši ctící jednotnou kulturu a jazyk s hodnotami nastavenými římskokatolickou církví. Projevy jiných tradic než španělských představovaly v očích nového vůdce sklony k separatismu a režim cíleně pracoval na potlačování regionálních zvláštností. Baskičtina se stala zakázanou řečí. Všechny cedule a nápisy, značení měst a ulic byly vyměněny za nové, psané kastilskou španělštinou. Učitelé nesměli učit děti ve školách *Euskadi* a vlastnit jakoukoliv publikaci v baskičtině bylo protistátní. Režim došel tak daleko, že se Baskové vlastnící křestní jméno v *Euskadi* museli přejmenovat. Nutno podotknout, že situace byla vyostřená především ve městech. Naopak na venkově byly některé zvyky tolerovány (státní kontrola zde nebyla tak koncentrovaná). Pozdravit známého na ulici typickým baskickým *kaixo* (ahoj) zde nebylo nijak penalizováno (Heiberg 1989: 90–91).

I přes probíhající represe vůdce vydal několik zákonů, které ustanovovaly demokratické principy. Během první poloviny 40. let zřídil španělské Kortesy a formuloval Kodex Španělů a Municipální zákon. Bylo zde zaručeno právo na svobodu projevu a myšlení, náboženského vyznání a také shromažďování a sdružování. Byl zde však velice zásadní

dodatek, že tyto aktivity nesmí podkopávat základní principy státu. Díky tomu se v nemilost diktatury mohl dostat v podstatě každý, na koho *caudillo* ukázal. Zákona o národním referendu z 22. října 1945 proklamoval oprávnění lidu vyjádřit se, pokud vůdce usoudí, že potřebuje znát názor veřejného mínění. Legislativní proces probíhal prostřednictvím vydávaných dekretů. Až v roce 1967 byl přijat Organický zákon (*Ley Organica de Estado*), který je považován za jakousi kvaziústavu. Je zde vymezena funkce šéfa státu (*El Jefe de Estado*), jeho pravomoci, státní instituce a jejich fungování. Španělsko je zde oficiálně formulováno jako monarchie a není opomenut vztah s katolickou církví (Ubieto Artera 1999: 1185–1190; Ley Organica de Estado núm.1/1967: passim).

Po devastaci země po občanské válce, byla pro Franca obrovská výzva postavit ekonomiku státu zpátky na nohy. Tento cíl realizoval především v rámci těžkého průmyslu. Paradoxně nejvíce prosperovaly regiony, které politicky způsobovaly největší problémy. Biskaya a Gipuzkoa se počítaly mezi nejbohatší části země. Manufaktury si ale žádaly levnou pracovní sílu. Rozpoutala se vlna vnitřní migrace směřující z velké části na území Basků. Mezi lety 1950 a 1980 se počet obyvatel Biskaya a Gipuzkoa zvýšil o 70-80 procent. V regionu také klesl počet věřících, což bylo pro nacionalisty rána – toto náboženství bylo již od začátku ztotožněno s národní identitou. Pokles znalosti jazyka *Euskari* představoval další faktor, který zapříčinil hlubokou krizi Baskické společnosti. Podle předchozích několika řádků, lze jasně analyzovat, že i přes ekonomickou prosperitu Baskové nezapomněli na svůj původ a jejich identita stála na prvním místě. A to je důvod zformování nové formy nacionalismu na konci padesátých let (Heiberg 1989: 92–94; Mees 2003: 24–25).

2.6 Nový baskický nacionalismus

V roce 1959 se zformovala skupina mladých baskických nacionalistů do uskupení ETA, celým názvem *Euskadi Ta Askatasuna* (Baskicko a Svoboda). Tento moment je klíčovým pro formování

baskických nároků během Frankova režimu, je důležitým aktérem napříč následujícím přechodem k demokracii a ovlivňuje španělskou politickou scénu do dnešní doby. V základech její ideologie stojí tři principy, jež pozměnily podobu nacionalismu. Tyto změny byly zapříčiněny příchodem nových obyvatel do regionu. Za prvé, být Baskem již nevykazovalo rasový původ, nýbrž sdílený společného jazyka a kulturního smýšlení. Za druhé se nacionalisté rozhodli oddělit náboženské vyznání od politických záležitostí. Posledním bodem se stal cíl vytvořit nezávislý sociální stát, který by zajišťoval lepší podmínky pracujících v kapitalistickém systému (Douglas – Zulaika 1990: 244).

První represe aktivistů ETA ze strany státu proběhla v roce 1961, kdy byli její členové pozatýkáni a někteří dokonce obdrželi trest odnětí svobody ve výši 25 let. O dva roky později sepsal jeden z předních představitelů ETA Federico Krutwig knihu *Vasconia*, kde popisuje charakteristiku nového baskického nacionalismu. Nutno doplnit, že v rámci ní docházelo k ostré kritice ze strany Basků žijících ve Španělsku na účet autonomní exilové vlády. Stěžovali si na především na její neakceschopnost. Krutwig se také ostře pustil do jejího současného předsedy Jesúse Maríe Leizaola. Obviňoval ho za zrádce baskické kultury, protože učil své děti ve španělštině a ne v *euzkadi* (Mees 2003: 26).

Tato organizace byla v době svého vzniku silně xenofobní, postupem času se posouvala k marxistické ideologii. Střety levicového extremismu a krajního nacionalismu je pro hnutí charakteristické a častokrát bylo příčinou rozdělování této organizace. Hnutí přešlo k militantním akcím až po poměrně dlouhé době a to v souvislosti s fašistickým režimem generála Franca. Byl totiž zastřelen jeden z jejích členů; na to ETA odpověděla zastřelením policejního důstojníka Manzanase. Ten byl nechvalně známý mučením odpůrců režimu. ETA nelimitovala své akce pouze na území Baskicka a to z toho důvodu, aby v celém Španělsku vyvolala stav nebezpečí. (Danics 2002: 88-89; Douglass – Zulaika 1990: 246).

ETA se během diktatury těšila u baskického obyvatelstva velké oblibě. Tato podpora byla nejvíce viditelná během soudu šestnácti členů ETA, kteří byli obviněni ze spáchání vraždy šéfa tajné policie Melitóna Manzana. Ten byl proslulý mučením zajatých baskických odpůrců režimu. Rozsudky smrti vyvolaly v regionu vlny protestů. Soud upoutal dokonce pozornost mezinárodních medií. PNV odmítly podporovat ETA kvůli požívání násilí jako politického nástroje. Na rozdíl od nich baskické obyvatelstvo v nich pod Francovým útlakem spatřovalo hrdiny bojující za svobodu národa. Provokace, které dokázaly upoutat veškerou pozornost státu, vedly k tvrdým policejním zásahům po celém Baskicku, uvěznění mnoha členů i sympatizantů hnutí. Tyto akce také donutily mnoho lidí k útěku za hranice. (Lecours 2007: 79–80; Douglass – Zulaika 1990: 246).

Za nejproslulejší akci organizace ETA lze považovat úspěšný atentát na admirála Louise Carrera Blanka 20. prosince 1973. Tehdejší předseda vlády najel se svým konvojem na nastraženou bombu při cestě z církevní mše. Pro Francisca Franca znamenala smrt tohoto politika velkou ztrátu. Již pře nějakou dobu ho totiž označil za svého oficiálního nástupce. Když ho viceprezident Fernández Miranda obeznámil s průběhem atentátu, Franco ho analyzoval jako náhodu. Avšak osm dní po útoku vystoupily čtyři muži v kuklách na tiskové konferenci ve francouzském Bayonne a přiznali tento vražedný útok aktivitě ETA. Francouzsko-španělské hranice se tímto pro baskické obyvatelstvo uzavřeli a režim téměř okamžitě „odhalil“ viníky. (Clark 1979: 153–154; Preston 1993: 1782)

Navzdory podpoře ze stran baskického obyvatelstva, množily se neshody uvnitř organizace. V roce 1966 na výročním pátém shromáždění se vedla vášnivá debata o primárním cíli ETA. Byly nastoleny tři možnosti cesty: odmítnutí marxismu a zaměření se na naplnění tradičních baskických požadavků; upřednostnit problémy dělnické třídy nad nacionalistickými; pomocí ozbrojené síly docílit vznik svobodného baskického státu. Poslední princip nakonec zvítězil. V tomto duchu tedy

probíhaly aktivity ETA až do konce frankistického režimu (Douglas – Zulaika 1990: 246).

3 PŘECHOD K DEMOKRACII A JEHO REFLEXE V BASKICKU

3.1 Teoretické vymezení přechodu

Na Frankově diktatuře demonstroval španělský politolog Juan José Linz svoji teorii autoritářského režimu (do té doby bylo období *caudillovi* vlády zařazováno jako forma totalitarismu). Podle Linze, autoritářský systém neovládá absolutně všechny sféry života občana (jako politické, tak sociální a kulturní). Neformuluje se také ideologie, která by musela být naplňována a nedochází k formování jedné superstrany. V prostoru, který je méně kontrolován vzniká příznivá půda pro etablování opozice, která nakonec může zapříčinit smrt režimu (Dvořáková – Kunc 1994: 49-50).

Transformace k demokracii ve Španělsku lze klasifikovat podle Giuseppe di Plamy jako typ sjednaného přechodu. V praxi to znamená, že k liberalizaci dojde prostřednictvím konsensu. Vysoká úspěšnost této cesty je zapříčiněna rozhodnutím nevylučovat ze společnosti či nepostihovat členy starého režimu. Důležitá je také vyloučení použití násilí jako politického nástroje. Podle současných historiků je náš případ ideálním příkladem v rámci teorií přechodů. Dále ho lze také zařadit mezi typ přechodu prostřednictvím paktu podle Karlové a Schmittera. Celkový proces došel ke svému konci v roce 1981 (Ženíšek 2006: 97-110; Dvořáková – Kunc 1994: 61-62).

3.2 Změna představitele státu

Vraťme se tedy zpátky k historickým událostem. Diktátor dosáhl v na začátku sedmdesátých let vysokého věku a již trpěl vážnými zdravotními problémy. Nejvíce ho omezovala čím dál více se zhoršující Parkinsonova choroba. Po odstranění jeho pravděpodobného nástupce Carrera Blanka baskickou ETA se rozhodl jmenovat do čela své vlády

Ariase Navarru, který platil za člena té nekonzervativnější frakce přívrženců frankismu. Proto byl natolik překvapující jeho projev z roku 1974, kde zaručuje větší participaci společnosti na politickém vedení země a další podobně laděné sliby. Okamžitě v zemi zavládla vlna euforie, které se přezdívalo Duch 12. února (*El Espíritu del 12 de febrero*). V návaznosti na tuto událost podepsal biskup z Bilbaa publikaci, která se vyjadřovala mimo jiné proti utlačování menšin. Kopie tohoto textu kolovaly po celém Baskicku. Biskup byl poté značnou dobu držen v domácím vězení. Tím se potvrdilo, že Navarrovi sliby byly prázdné. Nacionalismus v Baskicku rostl společně se zhoršující se situací v regionu. Demonstrace byly na denním pořádku, vězení přetékala politickými vězni a mučení se stalo běžnou praxí frankových pověřenců. V létě roku 1975 vešel v platnost Antiteroristický zákon (*Ley Antiterrorista*), který nastolil téměř sto procentní cenzuru. Tento akt vyvolal nevoli na mezinárodním poli a dokonce se hovořilo o vyloučení Španělska z OSN. Francův strach o udržení své pozice rostl současně s ruinováním sousedního Salazarova režimu v Portugalsku. Ještě k tomu se opozice formovala stále precizněji. Pro nás je význačný vznik Platformy demokratické konvergence (*Plataforma de Convergencia Democrática*). Tvořili ji zástupci PSOE, USDE, IDC a také PNV. Její působení probíhalo skrz debatu s představiteli režimu o nenásilném přechodu k demokratickým principům. Diktátor se konce svého režimu nedožil, zemřel 19. listopadu 1975 po několika náročných operacích (Preston 1993: 2310-2313; Chalupa 1997: 29-32).

Již v roce 1947 byl vydán zákon o nástupnictví (*Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado*). Bylo zde ustanoveno, že se v případě diktátorovi smrti či abdikace hlavou státu stane španělský monarcha. Budoucí král Juan Carlos I. byl vychováván pod caudillovým dozorem (roli regenta zastával již od roku 1957) a v roce 1975 musel dostát svých povinností. Juan Carlos byl kvůli neobvyklému nástupu na trůn v nelehkém postavení. Ve vzduchu visela otázka, zda bude pokračovat ve vedení země po vzoru Franka či dojde k uvolnění režim. Druhá možnost se stala skutečností. 22.

listopadu 1975 se konala slavnostní korunovace. V inaugurační řeči kde přislíbil svým poddaným uznání regionálních zvláštností a výsad, což vyvolalo vlnu naděje napříč baskickým regionem. Španělsko se nemělo stát centralizovaným státem, ale zemí složenou z několika unikátních národů spojených pod královskou korunou. Zatímco na pohřebním obřadu Francisca Franka figuroval pouze jeden státník, slavnosti po vyhlášení nového krále se zúčastnilo hned několik nejvyšších představitelů západních demokracií. Král v podstatě od dokončení své inaugurační řeči pomalu usiloval o politickou reformu, která by Španělsko přiblížila na úroveň evropských demokracií. Zároveň musel být obezřetný, aby jeho kroky nepopudily zaryté frankisty. V prosinci první premiér Carlos Arias Navarro, získal povolení rozpustit kabinet a vytvořit vládu novou, více věřící v demokratické hodnoty a ochotnou podniknout zásadní změny španělské společnosti. Do vládního kabinetu byli jmenováni José María Areilza a Manuel Fraga Iribarne, oba baskického původu. Významným počinem pro Basky byl dekret vydaný Juanem Carlosem 16. listopadu. Prohlášení zaručovalo ochranu a zachování typických regionálních jazyků. Formulace tohoto zákona se však zdála být pro nacionalisty značně nešťastnou. Národní jazyky sice vystoupily z ilegality, ale se španělštinou si nebyly rovny právně. Monarcha se dále zabýval otázkou, jak obnovit administrativní a ekonomickou samostatnost Vizcaye a Guipúzcoy. Kvůli sympatiím k baskickému národnímu cítění se často setkával s nepochopením nejvyšších státních představitelů. (Ubieto Artera 1999: 1245-1259; Clark 1979: 314-317).

3.3 Zákon o politické reformě a legalizace politických stran

Významnou funkci získal Torcuat Fernández Miranda, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších postav tohoto přechodu. Byl jmenován šéfem Kortesů a královské rady. Zároveň zastával roli osobního rádce Juana Carlose a i díky tomu disponoval značným vlivem. To můžeme demonstrovat na následující události – podařilo se mu přesvědčit Ariase k jmenování Adolfa Suáreze na pozici šéfa Movimiento.

Arias věřil v kontinuitu frankistického režimu a sám byl jeho oddaným zastáncem. Aktivně se také projevoval komunistický politik Santiago Carrillo Carrillo. Když si uvědomil, že cesta k demokracii (a tedy zlegalizování komunistické strany) pod vedením Ariase bude dlouhá nebo možná taky žádná, začal usilovat o spojení Demokratické junty s Platformou demokratické konvergence. To se mu podařilo a vznikla organizace *Platajunta* (Chalupa 1997: 32-34)

Pod taktovkou Juana Carlose Ariase předložil sboru Kortesů (*Cortes*) zákon o legalizaci politických shromáždění a ještě významnější zákon o povolení existence politických stran. Arias byl však příliš spjatý se starým režimem a proces konsolidace by spíše brzdil. Z tohoto důvodu se král rozhodl pro odvolání Ariase z funkce premiéra. Na jeho místo jmenoval svého blízkého přítele Adolfa Suáreze Gonzala. Tento státník za své vlády dokázal omezit moc radikální pravice a i když nepřímo inspiroval sjednocení levicové opozice. Před Suárezem pořád ještě stála obrovská výzva. Otázkou zůstávalo, zda se zhostí svého úkolu zdárně či zklame (Coverdale 1977: 616-617).

Suaréz vsadil na rychlost. Byla to jediná cesta jak překonat frankisty, kteří nestačili dostatečně reagovat. Nedlouho po svém jmenování do funkce oznámil plán na vytvoření zákon o politické reformě (*Ley de Reforma Política*). Podařilo se mu přesvědčit opozici, aby souhlasila s participací v procesu demokratizace. Socialisté (PSOE) začali přemýšlet o volbách bez komunistické strany, která pracoval po celou dobu Frankovy diktatury v ilegalitě. Komunisté pro ně byli ohrožující konkurencí, které se všichni obávali. Carrillo neváhal a okamžitě nabídl řadu ústupků, které by byla komunistická strana podstoupit, aby se stala legální. Premiér za podpory krále překvapivě dosáhl souhlasu generality. Nicméně legalizace komunistické strany schválena nebyla a musela tedy zůstat mimo tento proces. V roce 1976 Suaréz předstoupil se svým návrhem před nejuznávanější frankisty a zdánlivě nemožné se stalo skutečností. Návrh, který podtrhnul konec frankistického režimu, byl schválen v Národní radě (*Movimiento*). Docílil toho znalostí mentality

zúčastněných. Svými proslovy se dokázal přesvědčit kohokoliv. Pronesl několik slibů, které z většiny nesplnil a nepohodlné jedince zkrátka poslal na naléhavou a neodkladnou návštěvu Panamy. 15. prosince byla Suarézova verze politické reformy schválena (Chalupa: 1997 32-38).

V praxi se jednalo především transformaci Kortesů v dvoukomorový parlament, tedy o vznik bikameralismu. Parlament je tvořen poslaneckou sněmovnou a senátem. Výběr poslanců probíhá formou svobodných voleb a jejich funkční období trvá 4 roky. Předseda vlády se také musel vzdát svého výjimečného monopolu moci. Důležitá rozhodnutí týkající se změn politického uspořádání země musí být nejprve schválen prostřednictvím referenda (Ubiente Artera 1274: 1999).

Dalším z kroků Juana Carlose a jeho vlády, které vedly k úspěšnému naplnění demokracie v zemi, bylo vyhlášení amnestie. O tomto svém plánu mluvil král již delší dobu, ale k jeho realizaci došlo až v roce 1976. Nová vláda se tímto chtěla nadobro vyrovnat s dědictvím občanské války. Propouštění však nebylo absolutní, nýbrž částečné. Na svobodu vyšli pouze vězni, kteří nespáchali násilné trestné činy. V celkovém součtu bylo osvobozeno na 1000 politických zločinců, jejichž nezanedbatelnou část tvořili baskičtí nacionalisté. Nicméně za mřížemi zůstalo přes 250 Basků, kteří si odpykávali tresty uložené za projevy terorismu. Tato králova výjimka vyvolala v baskickém regionu sérii protestů (Clark 1979: 314-317).

V roce 1977 se opět vynořila otázka legalizace komunistické strany. Carrillo uspořádal v Madridu tiskovou konferenci, kde PCE propagoval jako moderní, kompromisů schopnou stranu. Suaréz se s Carillem dohodl na některých ústupcích vůči vládě. Komunisté museli například příslibit věrnost monarchii. Legalizace jejich strany vešla v platnost o velikonočních prázdninách 9. dubna 1977, kdy byli důležití političtí a vojenští aktéři mimo Madrid a nemohli proto proti zákonu aktivně vystoupit. Podobné jednání Suárez použil ještě několikrát. Premiér také překvapil širokou obec výbornými mediálními výstupy a o politice díky

němu začala diskutovat velká část obyvatel Španělska. Baskové již od začátku vznášeli velké nároky směre k nové vládě. Požadovali legalizaci národní vlajky ikurriñi a úplné osamostatnění baskického státu. S tím Suárez nemohl souhlasit. Radikální představitelé ETA dále prováděli násilné útoky, které sužovaly celou zemi. Sám Suárez se pokoušel o navázání jakýchkoli vztahů či vytvoření prostoru pro debatu se členy ETA, ale nikdy úspěšně (Coverdale 1977: 619; Chalupa: 1997 32-37).

Po celkovém zlegalizování politických stran se tvořili strany, které významně přispěly během procesu. V říjnu 1976 vznikla první předvolební profrankistická koalice známá pod názvem Partido Popular. PP prosazovala postupný přechod k demokracii. Prezentovala se jako strana, která chce udržet národní jednotu, zákonitost a křesťanskou morálku. Historické regiony by měly mít v rámci jednotného Španělska minimální autonomii. V zakladatelských volbách v roce 1977 získala strana 16 mandátů, nicméně dva roky poté počet křesel o sedm poklesl a to i přesto, že zde strana ještě spolu s Lidovou demokratickou stranou vystupovala v koalici jako Demokratická koalice. Vysoký nárůst, z devíti na sto šest křesel, zaznamenala strana po rozpadu UCD. To ji posunulo na post hlavního soupeře vládnoucích socialistů. V čele strany stál nejprve Manuel Fraga Iribarne. V té době bylo na stranu pohlíženo hlavně v souvislosti s její frankistickou minulostí. Strana navíc nenabízela konkrétní sociální a ekonomická opatření a pouze se pokoušela o moralizování občanů. Fragu tedy ve vedení vystřídal José María Aznar. Vedení se změnilo až v roce 2004. Do té doby strana prosperovala. V roce 1996 byla Partido Popular nejsilnější politickou stranou a v roce 2000 už sestavila samostatnou většinovou vládu. V době vlády Aznara se straně podařilo také prosadit více poslanců do Evropského parlamentu než socialistům. Od roku 2004 je v čele strany Mariano Rajoy. Za jeho působení strana upadá. To je způsobeno obzvláště jeho snahou o posunutí strany více do centra a také jistou mírou španělského nacionalismu (Říchová 2009: 234-238)

Partido Comunista de Espana vznikla 15. dubna 1920 a skládala z dogmatických aktivistů. V roce 1932 dosáhlo nové vedení v čele s José Díazem jistých úspěchů v průmyslové oblasti. Kominternu pak v roce 1935 přijala ideu levicové jednoty. Blok získal v roce 1936 17 mandátů, nicméně PCE ani Kominternu prozatím nepřemýšleli o vstupu do vlády. To se stalo v září 1936 v průběhu občanské války. Strana se stala populární díky své spolupráci se SSSR a díky oblíbenosti vojenských velitelů, kteří pod stranu patřili. Ještě po druhé světové válce zde přetrvávaly tendence k ozbrojenému boji. To se změnilo v roce 1956, kdy byla v Bukurešti prosazena linie národního smíření, podle které lze frankismus odstranit i bez ozbrojeného konfliktu. Strana byla zosobněním protifrankistického boje a mezi její nejvýznamnější členy patřil S. Carillo. Udržela si ilegální síť v zemi a i frankistický režim ji za svého úhlavního nepřítele považoval. Po Frankově smrti dosáhla strana 9. dubna 1977 legalizace. PCE jako jedna z prvních komunistických stran odsoudila invazi do Československa v roce 1968 a v rámci tzv. eurokomunismu byla velice aktivní. V demokratickém Španělsku se PCE věnovala vyloženě jen práci v parlamentu, to způsobilo, že strana ztratila na oblibě. Členská základna se zmenšovala. Opouštěli ji nejen dělníci, ale také tzv. zlaté zobáky - přední sociologové, filozofové, ekonomové a technici. Voly v roce 1982 byly pro PCE tragické. Carillo byl nucen opustit stranu a v jeho funkci ho vystřídal Gerardo Iglesias a toho pak v roce 1988 Julio Anguita (Říchová 2009: 234-238).

Po zlegalizování se v Baskicku vytvořilo široké spektrum politických stran, ve kterém nejvíce vynikala strana UCD. Ta vznikla v květnu 1977 z iniciativy premiéra Suaréze. Střetli se zde liberálové s křesťansko-demokratickou stranou a skupinou sociálně demokratického zaměření. Část vůdců této strany se účastnila frankistického Hnutí. Cílem bylo vytvoření „catch-all party“ tedy strany pro všechny. Subjektivní charakter tohoto společenství byla však touha jednotlivých skupinek po moci. Strana zaručovala přechod k demokracii, což jí zajistilo po prvních svobodných volbách vytvoření samostatné menšinové vlády. Suaréz usiloval o

přetvoření vzniklé koalice na jednotnou stranu, ale bez úspěchu. UCD vyhlásila spolupráci se všemi parlamentními a demokratickými silami. Tento tah ovšem způsobil řadu konfliktů odehrávajících se uvnitř skupiny. Strana s tím sice zajistila lepší postavení u následujících voleb roku 1979, ale vnitřní nesourodost stranu zcela rozložila. V roce 1981 přenechal Suárez funkci pravicově založenému kritikovi Leopoldu Calvu Sotelovi. To přimělo sociálně demokratickou frakci k odchodu. Svůj odstup odůvodnila tím, že strana UCD se stala příliš pravicovou. V roce 1982 došlo k odtržení Lidové demokratické strany a vše vyvrcholilo založením strany CDS samotným Suárezem. UCD po velmi neúspěšných volbách v únoru 1983 ukončila svou existenci (Říchová 2009: 234-238; Coverdale 1977: 621).

PSOE byla založena Pablem Iglesiasem roku 1879 jako třídní dělnická strana, která se spojila s Všeobecným svazem pracujících. Organizační centra strany byla označována jako lidové domy a vyskytovala se především v průmyslových a zemědělských oblastech. Byla to největší strana za Druhé republiky, po jejímž pádu však byla zakázána. Předsedu vlády Prieta vystřídal Rudolfo Llopis bazírující na poslušnosti socialistů, jejichž působení nebylo legální. Na exilovém sjezdu roku 1970 byl Gonzálem podán návrh na reorganizaci strany. S nově jmenovaným tajemníkem Isodorem v roce 1974 byl sváděn boj proti frankismu, jehož cílem bylo dosáhnout demokratického zlomu. V 60. letech se řada skupin pustila vlastní cestou, ale to s minimální autoritou. Jméno profesora Enriqua Tierna Galvána bylo čím dál častěji spojováno se socialistickými myšlenkami. Jeho skupina se zprvu nazývala Socialistickou stranou tuzemskou, později ale změnila název na Lidovou socialistickou stranu. Gonzálovo opoziční seskupení trvalo na svržení frankismu. Na prosincovém sjezdu roku 1976 ve Španělsku požadovala „přechodný program“ a tedy navrácení suverenity lidu. V roce 1978 se spojila se stranou Lidově socialistickou. González se pokusil odstranit ze strany marxistický charakter, avšak marně. To se podařilo až o rok později. Roku 1982 se strana PSOE stala díky zisku většiny hlasů

nejvlivnější jak v Senátu, tak i ve Sněmovně. Kvůli následné korupci popularita strany upadala, až byla nucena sestavit menšinovou vládu (Říchová 2009: 234-238).

3.4 Svobodnými volbami do náruče demokracie

Datum voleb byl stanoven na 15. června 1977. Navzdory očekáváním proběhly v celkovém klidu a pořádku. Vláda sice záměrně prodlužovala vyhlášení voleb v regionech, kde PSOE obsadila první příčky, ale k žádným násilnostem nedošlo. K urnám se dostavilo 78,3 procent obyvatelstvo. Toto číslo zůstává nejvyšším v historii demokratického Španělska vůbec a z toho důvodu jsou tyto volby považovány za nejúspěšnější. S nejlepšími výsledky vyšli z hlasování ty nejpopulárnější strany. UCD se umístilo na prvním místě s 34,7 procenty. Druhou příčku obsadila PSOE s 29,2 procenty a třetí pozici obdrželi překvapivě dlouhá léta zakázaní komunisté (Coverdale 1977: 618-623).

Baskové byli obecně nadšeni z chystaných voleb. Kandidovalo 14 politických stran, jejichž ideové programy proudily napříč regionem. Odmítaly se jich na protest zúčastnit ty nejradikálnější uskupení, jejichž jediným cílem byla úplná separace od španělského státu (Heiberg 1989: 122).

Pro Baskickou nacionalistickou stranu bylo období let 1976 a 1977 významným milníkem ve vývoji. PNV se po čtyřech desetiletích působení doma v utajení a v exilu vrátila mezi legitimní politické strany bojující o přízeň voličů. Ačkoliv PNV dlouhá desetiletí oficiálně neexistovala, její stranické struktury zůstaly až překvapivě nedotčeny. Svědčí o tom fakt, že vůdčí osobnosti PNV, které za stranu v období její ilegální činnosti vystupovali, byly v demokratických volbách v roce 1977 zvoleny do nového parlamentu. Zároveň se však vynořil nový problém, spojený s rozrůstáním členské základny PNV o nové a mladé osobnosti, které přicházely s novými myšlenkami a názory, což ve straně vyvolávalo určité ideologické pnutí. (Clark 1979: 322-326).

Baskové konečně mohli participovat na politickém životě. Být politikem, znamená aktivně bojovat za naplnění nacionalistických cílů. Proto je toto povolání v baskické komunitě velmi obdivováno. Dokonce pro něj má *Euzkadi* termín – *abertzale*. Prolnutí politické sféry do každodenního života Basků lze demonstrovat na existenci jiného termínu – *chivatos* – informátoři, kteří úzce spolupracují s policií. Negativní zabarvení tohoto slova přivolává hořkou vzpomínku na temnou dobu Francova režimu (MacClancy 1988: 18).

Kterou stranu mám volit, aby došlo k naplnění nacionalistického principu? To byla otázka, kterou si kladl téměř každý Bask. PNV volila ve svém programu mírnou cestu a tak se odpovědím na mnoho důležitých otázek vyhýbala a profilovala se jako strana, která jako jediná tlumočí čistě baskické zájmy. PNV tohoto období tak lze charakterizovat jako stranu, která je založena na baskickém nacionalismu a katolických základech, která se nezaměřuje pouze na určitou sociální třídu. Hlavním cílem PNV tak bylo sjednotit všechny Basky bez ohledu na jejich sociální postavení a dosáhnout lepšího postavení Baskicka vůči Madridu a centrální moci. Představitelé PNV prohlašovali, že nejprve je důležité získat pro Baskicko autonomii. Než se tak stane, tak by měli všichni Baskové sjednotit a volit PNV. Jakmile bude tohoto cíle dosaženo, budou si již obyvatelé Baskicka ve volbách vybírat ze stran dle sociálních a ekonomických kritérií. Je jasné, že s takovýmto plánem levicové strany nepočítaly. Naopak přišly s návrhem, aby se PNV začlenila do tzv. Vlastenecké fronty, ve které by všechny strany měly stejný hlas a možnost dostat se do parlamentu. Tento návrh však pro změnu nebyl akceptován ze strany PNV. PNV tak uzavřela alianci až se stranou Španělských křesťanských demokratů. Ale i toto spojení vyvolalo mezi jejími voliči značné rozhořčení. Zásadním problémem bylo, že se baskická nacionalistická strana spolčuje se španělskou stranou. Baskové také odmítali, že by mělo dojít ke spojování náboženství a politiky (jak již je zmíněno výše, k tomuto oddělení došlo již během diktatury). PNV toto spojení ospravedlňovala tím, že je to jediný možný způsob, jak zajistit,

aby byl hlas Basků slyšen i v důležitých liberálně-politických kruzích v západní Evropě. Toto spojení však rovněž netrvalo dlouho a již ve volbách v roce 1977 obě strany proti sobě postavily své kandidáty. Křesťanští demokraté v těchto volbách propadli nejen v Baskicku, ale v celé zemi, takže upustit od plánu kandidovat společně s touto stranou se ukázalo být takticky dobrým rozhodnutím. Přes všechny tyto politické manévry musela PNV dořešit, jak se postavit k otázkám, se kterými v době svého exilového působení nebyla vůbec konfrontována. PNV se tak vydala střední cestou mezi katolickými principy a etickými zásadami baskických voličů a levicovými postoji u sociálních a ekonomických otázek. (Clark 1979: 322-326).

I přes značné sebevědomí PNV ve volbách v roce 1977 nezískala největší počet hlasů v regionu. Porazila ji socialistická PSOE. I přesto získala PNV 8 křesel v parlamentu a figurovala tak jako jediná baskická nacionalistická strana v centrální vládě. Ve volbách o dva roky později již pocítila silnější konkurenci. Došlo k formování dnes významné Euskadiko Ezkerra (EE), která zastává princip sebeurčení Basků a požaduje úplnou samostatnost. Ještě radikálnější je Herri Batasuna (HB), ve které se formují levicoví nacionalisté spojení s organizací ETA. V roce 1979 pro nacionalistické strany hlasovalo o dvacet procent víc Basků než o dva roky dříve. Prvenství obdržela PNV, následovala ji HB a celkem slušný počet hlasů nasbírala i EE (Lecours 2007: 88-89; Heiberg 1989: 136).

3.5 Proces formulace autonomních společenství v rámci nové ústavy

Baskicko, Katalánsko a Galicie již v počátcích demokratické tranzice artikulovaly požadavek na udělení autonomních statusů. Nárok na vykonávání vlastní samosprávy odvozovali od existence autonomních vlád v rámci druhé republiky ve třicátých letech. Tyto regiony jsou proto označovány jako historické. Jejich představitelé koncipováni v Radě devíti

předložili vládě dokument. Jeho ratifikací potvrdili ústavní činitelé, že stát bude respektovat pluralitní složení obyvatel a ctít jejich demokratická a historická privilegia. Adolfo Suárez již v červnu 1977 správně předvídal jádro budoucího sporu. Z toho důvodu prozíravě založil orgán, jehož prostřednictvím se měla projednávat výhradně podoba administrativního rozdělení země a požadavky z řad nacionalistů. Do kabinetu vlády bylo tedy zahrnuto Ministerstvo pro vztahy s regiony a v jeho čele usedl člen UCD Clavero Areval. Předmětem zájmu tohoto orgánu bylo mimo jiné vytvoření formy pre-autonomie. Královským právním dekretem ze 4. ledna 1978 vznikla Baskická všeobecná rada, která se starala o koordinaci lokálních administrativních záležitostí. Ulehčovala tak práci centrální vládě a její působnost byla omezena do vzniku autonomních celků, formovaných podle pravidel ústavy (Díaz Lopez 1980: 199-200).

Na způsobu tvorby nové demokratické ústavy lze demonstrovat delegaci pravomocí prostřednictvím konsensu, jak jej již zmíněno v první kapitole této části. V roce 1977 vznikl sedmičlenný výbor, který byl sestaven z nestraníků a především ze specialistů na problematiku. V lednu 1978 došlo ke zveřejnění plného textu a byl vyhrazen prostor pro vytvoření debaty. Žádná část ústavy nesměla obsahovat text, který by byl v přímém konfliktu s jakýmkoliv politickým uskupením. Dodržení tohoto principu bylo důvodem pro takto zvolený způsob tvorby ústavního dokumentu. Po zveřejnění návrhu se mohly všechny existující strany (nejen parlamentní) vyjádřit k obsahu, případně vznést připomínky. Poznámek se sešlo přes tisíc a velká část z nich byla použita pro vyprofilování konečného ústavního znění. Přesto vyvstalo několik konfliktních otázek, týkající se například oddělení církve od státu či (ne)povolení interrupce. Nakonec došlo k rozhodnutí, že nejvíce sporné body budou z ústavy vynechány. Nejdiskutovanější a zároveň nejkontroverznější částí se stala pasáž upravující formu autonomie regionů. Nedílnou součástí vytvoření jednotného stanoviska, týkajícího se získání samosprávy, byla ochota přistoupit na kompromisy. Požadovaným cílem vlády však bylo nabytí autonomie pouze třemi historickými národy.

Ostatních španělských provincií se tento proces týkat neměl. Strana UCD tedy usilovala o stejný výsledek jako PSOE a to o uklidnění vyhrocené situace týkající se regionálních nacionalistů. Cesta k nalezení kompromisu trvala dlouho a i přes to nebyl výsledek pro národní regiony úplně uspokojivý. Zbývalo jen legitimizovat dokument prostřednictvím referenda (Říchová 2009: 223; Čepová 2002: 69-72).

Referendum na schválení nové ústavy vyvolalo bouřlivé debaty na baskické politické scéně. V rámci baskického nacionalismu se jednalo o klíčový moment – ústava kladla podmínky autonomních společenství na španělském území. Baskové napříč politickým spektrem odmítali znění předloženého návrhu. V ústavě chyběla zmínka o právu na sebeurčení národů, pro Basky tak zásadní. PNV, která zastupovala formu umírněnějšího nacionalismu, doporučovala ignorovat referendum. Naproti tomu HB a EE, představující radikálnější křídlo, nabádali své voliče k odmítnutí předložené konstituce. Nakonec se referenda v regionu zúčastnilo 60-70% populace (počet se liší v každé provincii). To je téměř o 20 procent menší účast než ve zbytku Španělska. Právě kvůli vysoké míře absence nepovažují baskičtí nacionalisté ústavu za legitimní. Naděje na naplnění národní identity v rámci samostatné politické jednotky, která doslova vzplála po smrti nenáviděného diktátora, se schválením ústavy na konci roku 1978 rozplynula (Lecours 2007: 88-89).

Nová Ústava Španělského království koncipuje zemi jako demokratický právní stát, jejíž vláda je uskutečňována formou parlamentní monarchie. Obsahuje 169 článků členěných do deseti hlav. Doplněny jsou dodatky a ustanoveními. Je třeba říci, že na rozdíl od předchozích režimů sužující baskické etnikum napříč dvacátým stoletím, nové demokratické uspořádání umožňovalo získat regionům vysokou míru autonomie. Systém teritoriálního uspořádání ustanovuje devátá hlava. Pro Basky už je sporný článek dva, který hovoří o „nerozborné jednotě španělského národa, společné a nedělitelné vlasti všech Španělů“. Baskové sami sebe nepovažují za španělský národ a zmínka o nedělitelné vlasti je v konfliktu se základními principy baskického nacionalismu. Naopak další článek

povoluje používání vlastního úředního jazyka a národní vlajky. O podmínkách vzniku samosprávných společenství se pojednává ve třetí kapitole. Zde je také určeno rozdělení pravomocí společenství a centrální vlády (Jirásková 1996:191; La Constitución Española 1978).

3.6 Regionální uspořádání a vznik autonomních společenství

Ústava z roku 1978 tedy definovala charakter samosprávných jednotek a ze Španělska se stal z hlediska územního uspořádání stát autonomních oblastí – Estado de Comudidades Autónomas.. Toto slovní spojení není z právního hlediska jednoznačně definováno. Od svého formulování se regionální uspořádání se musí potýkat s kritikou. Kromě nespojenosti Baskického národa, o kterém se zmiňuji výše, se jedná například o vydání Deklarace z Barcelony (Declaración de Barcelona) z roku 1998. Zde byla zpochybněna legitimita stávajícího území. Byl také vyřčen návrh na transformaci v konfederativní stát, kde by byly uznávány rozdílné národnosti. Navzdory delegování velkého množství pravomocí do autonomních oblastí nedochází k úbytku regionálních tlaků (Čepová 2002: 59-60).

Pro náš výzkum je nejvýznamnější takzvaný Statut Guernica, prostřednictvím jehož bylo vytvořeno Autonomní společenství Baskicko. Jeho integrální součástí jsou ale pouze tři provincie - Álava, Gipuzkoa a Bizkaia. Definuje vztah mezi jurisdikcí baskické vlády a státem vzhledem k politice. Zároveň určuje moc výkonnou, zákonodárnou a soudní. Klade důraz na symboliku jazyka a baskické vlajky. Autonomní status zahrnuje také fiskální vztah mezi Španělskem a Baskickem. Řídícím faktorem jsou *concertos económicos*, neboli dohody, jejichž podstatou je vybírání daní na Baskickém území. Tyto dohody se odkazují k historickému dědictví *fueros* a jak již bylo zmíněno v první části práce tyto pravomoci vlastnilo pouze Baskicko a Navarra. Baskicko si na rozdíl od ostatních autonomních společenství kontroluje je oblast policejních sil. Baskové se

ovšem neustále potýkají s problémem sebeurčení, neboť ani tento zákon, stejně jako ústava, neobsahuje žádný odkaz na toto právo. Závažné je také rozdělení národa. Bylo jasné, že přítomnost francouzských baskických provincií při vytvoření tohoto společenství je absolutní nesmysl. Když se Navarra rozhodla (stejně jako v době první republiky) vytvořit samostatnou jednotku nezávisle na dalších provinciích, ušetřila tak nacionalistům další ránu. Tato forma samosprávy byla přijata Basky v referendu v roce 1979. Na rozdíl od hlasování o přijetí konstituce se zvýšil počet zúčastněných a status je brán jako legitimní. Baskicko dovršilo zatím největší možnou míru své nezávislosti (Lecours 2007:89-90).

Na decentralizaci se nyní nahlíželo ze dvou různých pohledů. Jeden zastávaly celostátní politické strany, které decentralizaci považovaly za základní pilíř demokratizace systému. V opozici stály regionální strany, které se upínaly k statutům druhé republiky. Zanedlouho však regiony jednoznačně přebraly hlavní slovo politické reprezentace a v podstatě řídily chod celé regionalizace. Objevoval se zájem o vlastní samosprávu i u ostatních regionů Španělska. To vyvolalo obavy centrální vlády a Španělsko se potýkalo s hrozbou dezintegrace společného státu. Po ukončení demokratické koncepce bylo Španělsko prohlášeno za autonomní stát, který je nedělitelný, ale garantuje právo na autonomii národů a regionů. Tento ústavní text nebyl zcela ukončen. Nechal prostor pro iniciativu samotných regionů. Regiony byly rozděleny na historické a nehistorické a byly si navzájem po formální stránce rovné. Byly tedy vytvořeny dva mechanismy. Jeden týkající se historických regionů, mezi které patřilo Baskicko, Katalánsko a Galicie. Pojednávalo se zde o přímém přechodu k autonomnímu statutu a o zisku rozsáhlých pravomocí. U nehistorických regionů byl nutný souhlas provinčních a městských rad zastupujících většinu obyvatel. V roce 1986 byla decentralizace území ovlivněna vstupem Španělska do Evropských společenství, což způsobilo řadu problémů. Jednalo se především o aplikaci evropského práva. V

tomto období dochází ke změně politické reprezentace, na čemž se podílel rozpad Strany demokratického středu, který zapříčinil převzetí moci socialistům. Ti následně vyhrávají parlamentní volby. Nehistorické regiony využily politické situace, kterou Španělsko zažívalo, a začaly požadovat posílení politické samostatnosti a reformy týkající se vlastních statutů. Spekulovalo se ale o tom, zda jsou tyto oblasti vůbec schopny vykonávat pravomoci, které se dožadují. Ani historické regiony nebyly spokojeny s mocí, která jim byla udělena. I oni považovali větší pravomoci a zvláštní zacházení. V autonomních oblastech začalo docházet k vyrovnávání, na čemž měly podíl změny ve financování, kdy se samotné autonomní oblasti účastnily výběru daně z příjmu na fyzickou osobu. Výsledek voleb, kde zvítězila Lidová strana, hrál opět do karet historickým regionům. Tato strana totiž zastupovala národnostní menšiny a tím zdůrazňovala jejich specifičnost. V průběhu 90. let dochází k reformě autonomních oblastí a radikalizuje se debata o pokračování těchto autonomních států. Odmítají být součástí „café para todos“ v – tento koncept je právě neslučitelný s nacionalismem, které národní regiony vykazují. Chtějí docílit odlišnosti mezi jednotlivými národy Španělska. Předkládají dokonce návrh sdílené suverenity týkající se jejich národů a centra. Výsledkem autonomie jsou tedy stále vyšší požadavky na pravomoc a rozchází se idylou a původním záměrem tohoto procesu. V tuto chvíli autonomní oblasti spravovali 40% veřejných rozpočtů, čímž se Španělsko stalo nedecentralizovanější zemí vůbec (Čepová 2002: 59-74)

3.7 Působení ETA od začátku demokracie

Už během Francova režimu začala popularita ETA slábnout. Provoke, které dokázaly upoutat veškerou pozornost státu, vedly k tvrdým policejním zásahům po celém Baskicku, uvěznění mnoha členů i sympatizantů hnutí. Tyto akce také donutily mnoho lidí k útěku za hranice. Jak již bylo zmíněno, problémem ETA bylo její vnitřní rozdělení, kromě marxistů a nacionalistů se ale objevil i třetí proud. Byli to militantní

zastánci ozbrojeného střetu, kteří stavěli osamocení Baskicka nad vše ostatní. Později v roce 1974 se objevilo další schisma a to ohledně následujícího postupu po Francově smrti. V této době se ETA rozdělila na ETA *político militar* (ETAp) a ETA *militar* (ETAm). Jak jejich názvy napovídají, ETAm byla pro dlouhodobý ozbrojený boj, jakožto jedinou cestu k baskické nezávislosti. ETAp byla na druhou stranu i pro politické vyjednávání s možnými občasnými vojenskými akcemi (Douglass – Zulaika 1990: 246).

Jak již je zmíněno výše při demokratizačním procesu a při tvorbě nové ústavy byla tzv. „historickým regionům“, mezi něž patří i Baskicko udělena poměrně vysoká úroveň autonomie. Baskicku spolu s Katalánií bylo dovoleno vytvořit své vlastní regionální vlády s prezidentem, parlamentem a ministerstvy. V Baskicku byla hlavním nositelem tohoto procesu Baskická národní strana; přičemž politické spektrum zde bylo široce zastoupeno od pravice po radikální levici, některé byly i prošpanělsky orientovány. Přestože došlo k udělení určité autonomie, organizace ETA zůstávala stále nevyřešeným problémem. Samotné hnutí se se získaným stupněm autonomie nespokojilo. Ukázalo se, že po celou dobu nebyl jejich nepřítelem Franco, ale spíše Madrid. Především pro celou řadu zastánců tvrdé linie byli ti politikové spolupracující se španělskou vládou jednoduše kolaboranti (Douglass - Zulaika 2002: 246).

Baskická polovojenská organizace se snažila do procesu španělské transformace k demokracii zasáhnout jakkoliv. Stejně tak tomu bylo i v období konsolidace demokracie, přičemž počet násilností se neustále zvyšoval. V období od roku 1968 až do roku 1974 čítali mrtví zhruba okolo 20 úmrtí za rok. Ovšem poté, kdy se v období tří let v referendech schvaloval Baskický autonomní statut, vzrostl počet mrtvých až na 240 obětí. V této době se proto na vrchol opět dostává PNV. Stala se podstatným nástrojem vykonávání baskické politiky ve vztahu k vládě a při jakémkoliv vyjednávání. Existovaly všeobecné názory, že rostoucí vliv PNV by mohl zabránit další eskalaci násilí způsobené ETA. Z pohledu zahraničních pozorovatelů byla normalizace baskické politiky vůči

osamostatnění důležitým faktorem při konsolidaci demokracie ve Španělsku (Ludger).

Před rokem 1986 vláda dovolila návrat velkého množství členů ETA, kteří přebývali v zahraničí pod podmínkou, že se vzdají pokusů o násilné akce, čehož spousta z nich využila. Tím udělaly obě strany podstatný krok k vyjednávání. ETA v témže roce stanovila svoje podmínky, za kterých již k možnosti násilí nepřistoupí. Patří mezi ně: amnestie všech baskických politických vězňů, povolení i těch politických stran, jež jsou proseparatistické, odejití státních policejních složek z baskického území, zlepšení životních podmínek pracující třídy a uznání Euskadi a práva Basků na sebeurčení (Douglass – Zuloika 1990:247).

4 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci pojednávám o baskickém postavení v rámci španělského přechodu k demokracii. Baskicko je specifické svou historií a kulturou. V současné době o něm pravděpodobně uslyšíte spíše ve spojení s teroristickou činností separatistické skupiny ETA či na politicko-geografické přednášce o problematice transhraničních regionů. Baskové sdílí výjimečně silnou národní identitu. Od devatenáctého století začali ale být ve své domovině utlačováni a omezováni. Není proto podivu, že se zformoval nacionalismus.

Podle Gellnerova principu by měla každá politická jednotka kopírovat jeden národ. Jako cíl práce jsem si na začátku práce stanovila analyzovat do jaké míry se tento princip naplnit v případě Basků. V období politické tranzice měly největší prostor pro sebeurčení.

Od začátku dvacátého století se prostřednictvím budování nacionalismu dostávají blíž a blíž k naplnění svého snu – svobodného státu. Prvním krokem bylo založení národní strany PNV na konci devatenáctého století.

Snahy o získání autonomních privilegií proběhly už na začátku dvacátých let. Částečně je naplnili až během druhé republiky. Na devět měsíců vznikla autonomní vláda.

Poté byli Baskové omezováni diktaturou Francisca Franca. Nesměli projevovat svou kulturu. Nacionalisté působili v exilu na půdě prozatímní vlády. Uvnitř Španělska vznikla nová forma nacionalismu, který přerostl v násilí.

Přechod k demokracii znamenal pro Basky novou naději. Baskové nezháleli a krůček po krůčku pracovali na získání co největší politické svobody. Nejvyšším bodem autonomie, které dosáhli je forma autonomního společenství. Můžou zde používat typický jazyk *Euskadi*. Je

zde také kladen důraz na kulturu. Obchodní záležitosti probíhají formou *conciertos económicos*, jejíž základy můžeme spatřit v typických *fueros*.

Vzhledem k rozdělení národa na několik částí a dokonce mezi dva státy není příliš pravděpodobné, že se Gellnerův princip v dohledné době naplní. Největší nadějí na úspěch má Autonomní společenství Baskicko, ale i to se zatím nezdá být realistickou myšlenkou.

5 ZDROJE

Literatura

Aguirre, José Antonio (1945). Basque Thought at the Present Moment. *Journal of Educational Sociology* 18 (8), s. 491–496.

Beevor, Antony (2005). *La Guerra Civil Española* (Barcelona: Critica).

Ben-Ami, Shlomo (1977). The Dictatorship of Primo de Rivera: A Political Reassessment. *Journal of Contemporary History* 12 (1), s. 65–84.

Blinkhorn, Martin (1974). 'The Basque Ulster': Navarre and the Basque Autonomy Question under the Spanish Second Republic. *The Historical Journal* 17 (3), s. 595–613).

Clark, Robert P. (1979). *The Basques, the Franco Years and Beyond* (Reno: University of Nevada Press).

Collins, Roger (1994). *Baskové* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Čepová, A. (2002). Decentralizace národních států v západní Evropě (Velká Británie, Španělsko, Francie, Itálie). In: Fiala, V. – Říchová, B. a kol., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace* (Olomouc, Praha: Moneta – FM), s. 36–101.

Coverdale, John F. (1977). Spain from Dictatorship to Democracy. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 53 (4), s. 615-630.

Danic, Štefan (2002) *Extremismus. Hrozba demokracii* (Praha: Police History).

Díaz Lopez (1981). The State of the Autonomic Process in Spain.

The State of American Federalism 11(3/4), s. 193-217.

Douglas, William – Zulaika, Joseba (1990). On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process. *Comparative Studies in Society and History* 32 (2), s. 238–257.

Dvoráková, Vladimíra – Kunc, Jiří (1994). O přechodech k demokracii (Praha: Sociologické nakladatelství).

Gellner, Ernest (2003). Nacionalismus. In: Hroch, Miroslav ed., *Pohledy na národ a nacionalismus* (Praha: SLON), s. 403–417.

Heiberg, Marianne (1989). *The making of the Basque nation* (New York: Cambridge University Press).

Chalupa, Jiří (1997). *Jak umírá diktatura* (Olomouc: Votobia).

Chalupa, Jiří (2005). *Španělsko* (Praha: Libri).

Jirásková, Věra (1996). *Dokumenty k ústavním systémům* (Praha: Carolinum).

Kořan, Michal (2008). Jednopřípadová studie. In: Drulák, Petr a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál), s. 29–61.

Kurlansky, Mark (1999). *The Basque History of the World* (New York: Walker Publishing Company).

Lecours, André (2007). *Basque Nationalism and the Spanish State* (Reno: University of Nevada Press).

MacClancy, Jeremy (1988). The Culture of Radical Basque Nationalism. *Anthropology Today* 3 (5), s. 17–19.

Mees, Ludger (2003). *Nationalism, Violence and Democracy. The Basque Clash of Identities* (New York: Palgrave Macmillan).

Neckářová, Libuše (1986). *Španělsko a lidová fronta 1934-1936* (Praha: Academia).

Preston, Paul (1993). *Franco* (New York: Harper Press).

Říchová, Blanka a kol (2009). *Západoevropské politické systémy.*(Praha: Oeconomia).

Ubieto Artera, Antonio a kol. (1999). *Dějiny Španělska* (Praha: Lidové noviny).

Ženíšek, Marek (2006). *Přechody k demokracii v teorii a praxi* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Prameny:

Ministerio de la Presidencia (1967). *Ley Organica de Estado, núm. 1/1967* (<https://www.boe.es/boe/dias/1967/01/11/pdfs/A00466-00477.pdf>; 14. 4. 2014).

Noticias Juridicas (1978). *La Constitución Española* (http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.html, 27. 3. 2013).

6 RESUMÉ

The Basque nation is one of the oldest of the world. It disposes with unique language and culture. Unfortunately, it is occupied through centuries. There situation under Spanish monarchy worsened during 19. century. Due to these events there was space for etabling of the strong nationalism.

These thesis deals with position of the Basque in transformacy from dictatorship to democracy in the Spanish state. Firstly, there is described shaping of nationalism from the beginning of the 20. century through first dictatorship republic war and dictatorship of Franco.

At the beginning of the transfer to democratic state there were big hopes regarding fulfilling of the autonomy, in the best scenario, total separation.